

Ago Ruus meenutab.

Leida Laius mängis suurt rolli selles, et hakkasin kohe peale instituuti filmi tegema. Ta andis selle julguse uute filmidega peale hakata. Olin oma kursuse poistest ainuke, kes kohe peale lõpetamist sai mängufilmiga alustada, teistel kulus ikka kümmekond aastat enne...

Leidal oli väga raske alustada Kõrbojaga, sest eelneva filmiga, Reigi õpetajaga, oli läinud kehvasti. Leida suhtus sellesse filmi alustamisse tohutu suure ettevaatusega, kõik ta planeeris täpselt ette. Muidugi umbes pool sellest teostus pärast võtteplatsil ja teine pool oli seotud ilmastiku, näitlejate ja muu meeleoluga, mis parasjagu tekkis.

Kõrboja filmi üks selliseid õnnestumise alustalasid oligi see tohutu suur ettevalmistustöö. Koos kunstniku, režissööri ja operaatoriga sõna otseses mõttes nämmutati see film veelkord läbi, teadmata isegi, kes on näitlejad.

Ma arvan siiski, et Leidal oli täpselt teada see, mida ta tahtis luua ja see meeleolu oli kasvõi alateaduslikult läbi tunnetatud, meeleolu, milleni on vaja viia kaastöötajad..., et nii operaator, kunstnik ja näitlejad mõtleksid nii nagu tema., tegutseksid nii nagu tema, see ongi režissööri jaoks kõige suurem ja tähtsam eesmärk filmi loomisel. Ja kui ma lõpuks tegutsesin noorte näitlejatega, siis meil piisas ainult mõnest liigutusest ja paarist lausest, et kõik oli selge. Võtteplatsil töö laabus Leidale omases stiilis, see oli just suure eeltöö tulemus.

Me olime erinevatest koolkondadest ja erinevatest põlvkondadest pärit, aga need erinevused kadusi töö käigus ära. Mina respektierisin Leida arvamust, sest film on režissööri nägemus, see on tema teha ja kõik teised peavad teda abistama, temale toetuma. Ja see on ikka loominguiline töö, mitte nupule vajutamine...

Enne filmi alustamist vaatasin läbi Ukuaru ja see mulle väga meeldis, väga hästi filmitud. See filmitegelaste seltskond on nii väike, et me suhtlesime omavahel. Sõitudel tollaegsesse Lenfilmi laboratooriumi materjalide ilmutamiseks kohtusin tihti Mati Kasega. Ja see oli just see aeg, kus Mati pidi hakkama filmima seda Ukuaru. Mul on siia maani meeles, millise põlemisega ta rääkis sellest koostööst, ta rääkis heas mõttes Leidast, kes suhtus operaatorisse mõistvalt ja respektieris ja pidas võrdväärseks kaaslaseks, loojaks selles mõttes. Jah ta ütles selle kah ära, et Leida tahtis...selle filmis Garšnek. Leida saavutas ikka selle, mida tema tahtis.

Kõrbojas lähtusime ikka Tammsaarest. Mina nägin rohkem sellis suhtlemist loodusega, Leida nägi neid suhteid mehe ja naise vahel...kõike seda fataalset, niisugust saatuslikku momenti. Teatud määral sellist kargust õnnestus sinna filmi sisse viia.

Ja operaator, selleks, et ennast kuidagimoodi selgeks teha teistele grupi liikmetele, et pidada dialoogi, peab mingisuguseid näiteid otsima...ja kuna tegemist on ikkagi põhjamaise looga...

Tallinnfilmis oli kombeks, et kui on tegemist mingi ajaloolise asjaga, siis kõik peab väga täpne

olema, põlled ja riided...kõik asjad pidid täpsed olema... vat selleni muidugi ei küünditud kaugeltki. Meil olid retrod üleval ja me sirvisime neid albumeid kõik koos, sealt me võtsime tonaalsuse ja koloriidi. Leida jaoks olid tähtsad näitlejad, nende sõnum, tekst, dialoog..., nii et selles mõttes jättis ta mulle küll vabad käed, et seda tausta, atmosfääri luua. Tema filmid olid kõik mustvalged. Algul tekkiski teineteise mittemõistmist, sest tegemist oli värvifilmiga. See värvi sissetoomine oli Leida jaoks uudne. See oli talle omamoodi proovikiviks, järgnevad filmid olid värvilised.

Me käisime enne filmimist need kohad läbi. Õnneks oli seda filmi hea teha. Film algas kevadel ja lõppes sügisel. Nii et filmimise periood oligi sama, nagu filmis. Me tegime väga palju mustvalgeid fotosid ja selle kaudu me leidsimegi esmase pildikeele, millest hakkas siis kõik tulema. Värv kasvas hiljem juurde. Ja hiljem siis kunstnik Linda Vernik kadreeris, joonistas välja kõik kaadrid. Püüdsime võimalikult palju fimida sees, et oleks loomulik, mitte väljas ehitada... Loomulikkus toob kaasa sellise visuaalse täpsuse, tõetruu loodus oli väga tähtis element selles filmis.

Leidale oli see jätk eelnevatele filmidele, seesama mehe ja naise mõistmatu suhte uurimine, mõistatusliku suhte uurimine. See oli jälle uus variant sellest. Ma arvan, et Leida on teinud oma elus kogu aeg ühte ja sama filmi. Just seesamane mehe ja naise omavaheline mõistatus... see, mis kunagi kokku ei jõua..., aga samas nad jälle tõmbavad teineteist...

Leidale oli ka Tammsaare tekst võrdlemisi suur respekt, suur osa oli ka Paul-Eerik Rummol, kes oli stsenaarist. Tekst oli suurepärane.

Näitlejate kinnitamine rolli oli Tallinnfilmis omaette protseduur. Selleks tuli tõestada kunstinõukogule ja Tallinnfilmi juhtkonnale, et just need näitlejad on ainuõiged. Selleks tuli teha palju filmiproove. Tegemist oli uute näitlejatega, Lembit ja Kaie ei olnud teinud veel ühtegi filmirolli. See olukord mõjuski Leidale väga raskelt, sest eelmise filmiga see kukkus läbi just näitlejate pärast. Noored näitlejad usaldasid Leidat, sest kui võtteperiood algas, pühendas ta tohutult palju aega näitlejatele, me saime väga hästi näitlejatega läbi. Leida leidis väga kiiresti ühise mõtlemise noortega.

Ma mäletan, et kui film ükskord välja tuli, võeti see väga hästi vastu.

Ma arvan, et Leidal oli üks kindel koht meie Eesti filmikunstis, ta täitis just seda, mida keegi teine filmirežissööridest polnud teinud, ei vist teegi kunagi tulevikus. See on psühholoogiliselt inimhinge otsimine, inimsuhete lahkamine. Mängufilmi tegemine ei ole naisterahva jaoks kerge, selles mõttes ta tõi ohvriks väga palju. Leida andumus filmile, andumus oma tööle...tal ei olnud aega elada oma isiklikku elu, ta andis kogu oma energia, oma hinge ühele – filmile, see on tema andumus, kiindumus läbi elu...